

4. Dusza w pojęciu Biblii

✘ Jeśli stwierdzamy, że pojęcie nieśmiertelnej duszy w Piśmie Św. nie występuje w ogóle, nie znaczy to oczywiście, że termin „dusza” jest w Biblii nieznany. Przeciwnie, Księga ta zna go wybornie, nadając temu pojęciu właściwe znaczenie. Powtarza się w niej bardzo często, ogółem 533 razy, z czego na Stary Testament przypada 475 razy, a na Nowy Testament 58. Tworzy to pokaźną liczbę, umożliwiającą wszechstronne zbadanie treści objętej tym słowem. Jest ono w przeważającej mierze (bo – 473 razy) tłumaczeniem hebrajskiego wyrazu „nepesz” (gr. psyche, łac. anima), występującego w księgach Starego Zakonu 755 razy i posiadającego różne znaczenia. Słowo nepesz (czyt. nefesz) oznacza w filologicznym sensie oddychanie oraz siłę witalną, zawartą we krwi, w związku z czym uchodzi jako ogólny synonim życia, pokrewny słowu ruach (duch). Nie wyczerpuje to jednak pojęciowego znaczenia słowa nepesz. Reprezentuje ono ponadto jednostkę żyjącą, ludzką lub zwierzęcą. Oto co na ten temat czytamy – w Podręcznej Encyklopedii Biblijnej:

„Dla określenia d. (duszy – u.m.) ma język hebrajski termin nefesz, pochodzący od rdzenia nfsz = „oddychać”, „nabrać tchu” (Wyjśc.23,12; 31,17; Król 16,14). Nefesz ma wiele znaczeń: oznacza pierwotnie „gardło”, „gardziel” jako kanał oddechu ... Starożytnie zapatrywanie ... utożsamia d. i krew. Krew bowiem to ten czynnik życia, którego wylanie powoduje śmierć (Kapł.17,14; Powt.Pr.12,23) ... Mówi się, że d. jest we krwi (Kapł.17,10 n.), zapewne dlatego iż parę, która powstaje ze świeżo rozlanej krwi, uważa się za tchnienie życia i siłę żywotną ... Dusza (jest) synonimem życia. – Skoro oddech jest oznaką życia ... więc nefesz jest pojęte jako principium życia (3Król.17,21 n.), siła żywotna (Jer.38,16; Job.12,10) albo jako samo życie ... Mówi się „n. żyje” (Ps.118(119),175), „umiera” (Sędz.16,30; Ez.13,19), „n. zabić” (Liczb.31,19), „pożreć” (Ez.22,25) itd. ... – N. w dalszym etapie określa istotę żywą, a więc człowieka (Rodz.2,7), albo zwierzę

(Rodz.1,21,24; 2,19); ale najczęściej oznacza osobę (Rodz.12,5; 46,26; Wyjśc.1,5; 12,4; Kapł.4,2; Joz.10,28), a nawet – przez eufenizm – zmarłego (Kapł.19,28; 21,11; Liczb.6,6)” [Dz.cyt.,T.I, hasło „Dusza”, str.289.290].

Poza tym słowo nepesz oznacza coś więcej: przedstawia mianowicie świat myśli, uczuć i woli człowieka, a więc jego psychikę. W tym znaczeniu jest z kolei synonimem życia duchowego:

„Nefesz pragnie nie tylko jedzenie i picia (np. Powt.12,15,20 n.; 1Król.2,16; Przyp.10,3; 25,25; Ps.106(107,9 n.)), lecz także innych dóbr (Powt.Pr.18,6; 1Król.23,20) pożąda zła (Przyp.10,3), albo przeciwnie – dobra, nawet Boga (Ps.41(42),2 n; 62(63),2; błogosławi Go 102(103).1 n; 103(104),1.35). Nefesz jest siedliskiem wrażeń (np. Ps.85(86),4; 93(94),19; Jer.6,16; Lam.3,17), uczuć miłości i nienawiści (Rodz.34,3; 44,30; Iz.1,14; Ps.10(11),5), wielkiej bojaźni Bożej; wznosi się do Boga (Ps.24(25),1; 85(86),4; pokłada nadzieję w Bogu (Ps.32(33),20; 129(130),5 n.), raduje się (Ps.33(34),3; 34(35),9) i spoczywa w Bogu (Ps.61(62),2; 62(63),9” [Tamże, str.290].

Identyczne znaczenie posiada grecki termin „psyche”, występujący w Nowym Testamencie, oddany 58 razy słowem „dusza” oznaczającym życie (np. Mt 2,20; 6,25; Rzym.11,3; Filip.2,30; Mar.3,3; Łk.6,9; Mat.16,25), istotę żywą (Rzym.13,1; Dz.Ap.2,41; 3,23), oraz siedlisko myśli, uczuć i woli (Mat.11,29; 22,37; Efez.6,6; Filip.1,27; Kol.3,23).

„Greckie słowo psyche (dusza) pochodzi od psycho („dmucham”, „oddycham”) i oznacza pierwotnie, „oddech”, „principium życia”, „duszę”, „życie”, „siedlisko myśli i uczuć”. Grecka psyche odpowiada więc dokładnie hebrajskiemu terminowi nefesz i dziedziczy jego wieloznaczność” [Tamże, str.291].

Przytoczone uwagi dowodzą p o p i e r w s z e tego, że Pismo Św. nigdzie nie przedstawia duszy ludzkiej jako bytu

„niematerialnego i samoistnego, który po rozłączeniu z ciałem istnieje, żyje i działa niezależnie od materii”, a p o w t ó r e , że dusza przedstawia ścisłą zależność ustrojową z cielesną stroną tej samej psychosomatycznej struktury, jaką jest osoba ludzka. D u s z a w znaczeniu nie obejmuje wyłącznie neurofizjologicznych czy umysłowych funkcji, ale całokształt tych wszystkich zjawisk wegetatywno-zmysłowo-intelektualnych, które składają się na pojęcie ludzkiej p s y c h i k i . Wiadomo że między procesami intelektualnymi, tj. poznawczymi, uczuciowymi i wolicjonalnymi a procesami wegetatywno-zmysłowymi istnieje ścisła zależność i na odwrót. Trudno je więc oddzielać. Dusza to ogólnie rzecz biorąc psychika. P o t r z e c i e : wywody powyższe nie potwierdzają tezy o nieśmiertelności duszy. Nigdzie w Piśmie Św. dusza nie została scharakteryzowana jako n i e ś m i e r t e l n a .

Skoro dusza (nephez, psyche, anima) obejmuje psychikę ludzką łącznie z jej utrwalonymi właściwościami składającymi się na osobowość i charakter – czyli tzw. „duchową” stronę tej psychosomatycznej jedności – to jasne jest, że w chwili śmierci zamierają nie tylko fizyczne i fizjologiczne przejawy życia, ale również psychiczne. Tkanka mózgowa ulega nieodwracalnym zmianom pośmiertnym, a wraz z tym ginie świadomość i zanika życie duchowe. Stworzenie człowieka polegało na połączeniu materii z energią życiową. Śmierć jest odwrotnością tego procesu. Ciało rozsypuje się w proch, duch (energia życiowa) wraca do Boga, a dusza (psychika) przestaje istnieć wraz z ustaniem życia.

Pismo Św. głosi, że w skutek śmierci człowieka „giną wszystkie myśli jego” (Ps 146,4), w związku z czym „umarli nic nie wiedzą ... owszem i miłość i zazdrość ich i nienawiść ich już zginęła” (Kazn.9,5.6), a w grobie „nie masz żadnej pracy, ani myśli, ani umiejętności, ani mądrości” (Kazn.9,10). Pamiętać však trzeba, iż świadomość jest funkcją odpowiednio ukształtowanej i ożywionej przez Boga materii.

Uczeni katoliccy, a szczególnie egzegeci, zmuszeni są

przyznać, że Pismu Św. pojęcie nieśmiertelnej, niematerialnej i samoistnej duszy jest zupełnie nieznanie i wszelkie w tej dziedzinie spekulacje są zdane na niepowodzenie. Ks. Cz.Jakubiec bezstronnie potwierdza powyższą opinię:

„Izraelici nie mieli sprecyzowanego pojęcia duszy ludzkiej jako istoty niematerialnej i rozumnej, której trwanie było niezależne od ciała śmiertelnego. Stąd to w hebrajskim języku biblijnym nie ma takiego wyrazu, który byłby dokładnym określeniem tego właśnie pojęcia. Wprawdzie w przekładach Biblii często występuje „dusz” (w przekładzie greckim – psyche, w łacińskim – anima), ale jest ona tłumaczeniem jednego z trzech wyrazów hebrajskich: nepesz, neszamah i ruach, przy czym ten ostatni wyraz odpowiada raczej pojęciu „duch” [Dz.cyt.,str.197].

O tym samym czytamy w Podręcznej Encyklopedii Biblijnej:

„ ... u Izraelitów ani nefesz, ani ruach nie mogą być uważane za sobowtór człowieka, jakim jest u Egipcjan Ka, a u starożytnych Greków psyche, a u ludów wyznających animizm „dusza” [Dz., cyt., str.290].

Idea duszy-istoty (sobowtóru ?), występująca również w katolickim pojęciu duszy, nie wywodzi się z Boskiego objawienia.

Jan Grodzicki „Kościół dogmatów i tradycji” str.119-122